

12. Калінеску, Т.В. Інноваційна стратегія розвитку підприємств на основі збалансованої системи показників: монографія [Текст] / Т.В. Калінеску, І.В. Понамарьова, М.О. Наталенко. – Луганськ: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2013. – 288 с.
13. Гур'янова, Л.С. Моделювання збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів: монографія [Текст] / Л.С. Гур'янова. – Бердянськ: ФОП Ткачук О.В., 2013. – 406 с.
14. Кудріна, О.Ю. Промисловий потенціал регіону: формування, оцінка та стратегія: монографія [Текст] / О.Ю. Кудріна. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2014. – 456 с.
15. Калінеску, Т.В. Проблеми формування ефективних інструментів податкового регулювання в умовах інтеграції держав [Текст] / Т.В. Калінеску // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2009. – № 111. – С. 8 – 10.
16. Calinescu, T. Kształtowane systemu motywacji w warunkach internacjonalizacji działalności przedsiębiorstw / T. Calinescu, W. Gonczarow // Perspektywy rozwoju współpracy polskich i ukraińskich przedsiębiorstw: Praca zbiorowa / redakcja naukowa – dr.inż. Jozef Zakrzewski. – Warszawa: L&J Techtrading, Sp.z.o., 2009. – С. 232 – 243.
17. Калинеску, Т.В. Экономика потребителей: проблемы экономического роста и развития человека [Текст] / Т.В. Калинеску // Фотинские чтения 2015. Сборник материалов второй ежегодной международной научно-практической конференции. 23 – 25 марта 2015 года. – Ижевск: Издательство «Проект». – С. 13 – 22.
18. Нойхауз, Н. Ценности Христианской демократии. Ключевые понятия. Вып. 1 [Текст] / Н. Нойхауз, Х. Лангест. – Гливице, Польша: Изд-во «Вокруг нас», 2014. – 228 с.
19. Калинеску, Т.В. Онтологические аспекты социально ответственной деятельности [Текст] / Т.В. Калинеску // Научный альманах Центрального Черноземья. Курск: Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение высшего профессионального образования Финансовый университет при Правительстве РФ. – 2014. – № 2. – С. 138 – 141.
20. Калинеску, Т.В. Соціальна відповідальність: підручник [Текст] / Т.В. Калінеску, Г.С. Ліхоносова, В.С. Альошкін. – Сєверодонецьк: вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2015. – 472.
21. Калінеску, Т.В. Трансформація механізмів формування суспільних цінностей в умовах глобалізації [Текст] / Т.В. Калінеску // Часопис економічних реформ. Науково-виробничий журнал. – 2015. – № 2 (18). – С. 99 – 106.
22. Калинеску, Т.В. Качество жизни как характеристика социально-экономических потребностей и ценностей славян [Текст] / Т.В. Калинеску // Вестник КИГИТ (Камский институт гуманитарных и инженерных технологий). Серия 8. Инновационные методы и технологии в экономике и управлении народным хозяйством. – 2013. – № 08 (38). – С. 51 – 67.
23. Что такое феномен? Значение и толкование слова fenomen, определение термина // Крупнейший сборник онлайн-словарей. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.onlinedics.ru/slovar/fil/u/fenomen.html>
24. Concise Oxford English Dictionary. Eleventh edition, revised. Edited by Catherine Soanes, Angus Stevenson. Oxford University press, New York, 2009. – 1681 p.
25. Сковорода, Г. Твори в 2-х томах Том I. – Київ: Видавництво АН УРСР, 1961. – 640 с.

Отримано 15.10.2015

УДК 332.143: 338.49

Наталія КРИВОКУЛЬСЬКА

**УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ОСНОВ УПРАВЛІННЯ
РЕГІОНАЛЬНИМ РОЗВИТКОМ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ ЧЕРЕЗ
ЗДІЙСНЕННЯ УПРАВЛІННЯМ ДСНС УКРАЇНИ В
ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ОБЛАСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЕКОСИСТЕМИ**

Резюме. Розкрито зміст інституційного забезпечення управління, зокрема управління регіональним розвитком туризму та рекреації. Обґрунтовано, що Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Тернопільській області (УДСНС України у Тернопільській області) є

суб'єктом, який через здійснення функціональної діяльності щодо забезпечення безпеки екосистеми на регіональному рівні бере участь в управлінні й регулюванні регіонального розвитку туризму та рекреації. Охарактеризовано природні екосистеми Тернопільської області. Наведено підстави для введення в дію Плану протидії загрозам та реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах на території Тернопільської області. Визначено особливості керівництва в період виконання заходів з попередження та ліквідації надзвичайної ситуації, пов'язаної з пожежею в природних екосистемах. Вказано роль координації роботи у забезпеченні результативності функціональної діяльності УДСНС України у Тернопільській області в сфері забезпечення безпеки екосистеми та розкрито її зміст.

Ключові слова: інституції, інституційне забезпечення управління, функціональна діяльність, безпека екосистеми, регіональний розвиток туризму та рекреації, надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах.

Natalia KRYVOKULSKA

IMPROVEMENT OF INSTITUTIONAL FRAMEWORK OF TOURISM AND RECREATION REGIONAL DEVELOPMENT THROUGH THE IMPLEMENTATION OF STATE EMERGENCY SERVICE GOVERNANCE IN TERNOPIL REGION FOR FUNCTIONAL SAFETY OF ECOSYSTEM

Summary. In the given article the content of institutional support of management, particularly the management of regional development of tourism and recreation is determined. It is proved that the Government Administration of Ukraine for Emergency Situations in Ternopil region (GAUES of Ukraine in Ternopil region) is an entity which through its functional activities concerning the safety of the ecosystem at the regional level is involved in the management and regulation of the development of regional tourism and recreation. The natural ecosystems of Ternopil region are characterized. The reasons for implementation of the Plan to counter threats and respond to emergencies related to fire in natural ecosystems in the territory of Ternopil region are grounded. The special features of management during the period of implementation of the measures concerning the prevention and liquidation of emergency situation related to fire in natural ecosystems are determined. The role of the coordination of performance concerning good results of functional activity of GAUES of Ukraine in Ternopil region in the sphere of protection of the ecosystem and its contents are revealed.

Key words: institutions, institutional support of management, functional activity, ecosystem security, regional development of tourism and recreation, emergency situations related to fire in natural ecosystems.

Постановка проблеми. Сучасний стан безпеки життєдіяльності організацій визначається трьома основними складовими: зростанням глобальних природних небезпек, спричинених порушенням екологічної рівноваги навколишнього природного середовища; зростанням кількості техногенних небезпек (аварій і катастроф) під час взаємодії людини зі складними технічними системами; соціально-політичною напругою у суспільстві. В свою чергу, окремі організації виступають суб'єктами забезпечення безпеки господарських об'єктів окремої території, безпеки екологічної системи в цілому. Перевищення допустимих антропогенних навантажень на навколишнє природне середовище, перевищення гранично допустимих концентрацій шкідливих хімічних сполук знижує рівень екологічної безпеки. Оскільки екологічна безпека не є теоретично визначеною величиною, а екосистеми мають резерв міцності й здатні до опору антропогенному впливові, то порушення екобезпеки при забрудненні навколишнього природного середовища визначають як його небезпечний стан, що завдає шкоди екосистемі загалом і людині зокрема. Тому забезпечення безпеки екологічної системи має базуватися на належно організованій функціональній діяльності організацій, які є суб'єктами забезпечення безпеки екологічної системи.

Умови ринкової економіки зумовлюють об'єктивну необхідність дієвих перетворень у системі інститутів, що здійснюють управління й регулювання регіонального розвитку туризму та рекреації на різних рівнях. У інституційно розвиненому суспільстві інституції виступають механізмами, які забезпечують рівність інтересів усіх учасників ринку або членів суспільства, і, перш за все, охоплюють

законодавство та інститути, що забезпечують виконання встановлених правил і норм у певній сфері діяльності.

Під державними інституціями розуміють сукупність норм та правил у будь-якій сфері суспільних відносин, органи законодавчої і виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування, які забезпечують контроль за їх дотриманням [1].

Інституційне забезпечення управління регіональним розвитком туризму та рекреації здійснюється органами законодавчої та виконавчої влади, які виступають суб'єктами такого управління.

Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Тернопільській області (УДСНС України у Тернопільській області) є територіальним органом Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) у Тернопільській області, уповноваженим на забезпечення реалізації державної політики у сферах: цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, профілактики травматизму невиробничого характеру [2]. Тобто цей державний орган є суб'єктом, який через здійснення функціональної діяльності щодо забезпечення безпеки екосистеми на регіональному рівні, бере участь в управлінні й регулюванні розвитку туризму та рекреації регіону.

Отже, актуальність статті визначається, насамперед, необхідністю наукового осягнення основного об'єкта дослідження, зокрема процесу інституційного забезпечення управління регіональним розвитком туризму та рекреації через здійснення Управлінням Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Тернопільській області функціональної діяльності щодо забезпечення безпеки екосистеми на регіональному рівні.

Аналіз останніх досліджень. Питання безпеки життєдіяльності й запропоновані теоретичні та науково-методичні підходи до вирішення проблем забезпечення такої безпеки перебувають у центрі уваги вітчизняних (В. Білоуса, В. Ліпкана, П. Нижника, Г. Почепцова, Г. Ситника та ін.) і зарубіжних (В. Ярочкіна, В. Манілова та ін.) фахівців. Можлива векторність досягнення і забезпечення екологічної безпеки розглядається у працях таких вчених, як Г. Балабанов, Т. Галушкіна, С. Лісовський та ін. Досягнення такої безпеки уможливить створення умов для збереження здатності екологічної системи до самовідновлення і нівелювання впливів дестабілізуючих факторів. Однак окремі аспекти питання забезпечення безпеки екосистем як передумови забезпечення життєдіяльності організацій сфери туризму та рекреації через здійснення територіальними органами державної служби України з надзвичайних ситуацій функціональної діяльності залишаються поза увагою.

Метою статті є аналіз особливостей управління регіональним розвитком туризму та рекреації через здійснення Управлінням ДСНС України в Тернопільській області функціональної діяльності щодо забезпечення безпеки екосистеми.

Виклад основного матеріалу. Навколишнє середовище, як сукупність природних і штучних систем, є не лише місцем існування людини та об'єктом її трудової діяльності, але одночасно й результатом такої діяльності. Навколишнє природне середовище є сукупністю екологічних систем, які перебувають у стані внутрішньої рівноваги і спроможні її підтримувати [3, с. 27].

Екологічна система – це:

- складна ієрархічна структура організованої матерії, в якій при об'єднанні компонентів у більші функціональні одиниці виникають нові якості, що відсутні на попередньому рівні;

- єдиний стійкий природний комплекс живих організмів і природного середовища, в якому вони існують;
- відкрита термодинамічна система, що існує за рахунок надходження з навколишнього середовища енергії та речовини і має здатність до саморозвитку й саморегуляції [4].

Територіальна сутність екологічних систем (більше того, Тернопільська область, м. Тернопіль є еколого-економічними системами) розкривається через поєднання на певній території спільно функціонуючих екологічної й економічної систем, взаємодія яких може зумовлювати появу нових (переважно негативних) властивостей. Це також є свідченням потреби забезпечення безпеки цих екологічних систем.

Територіально пожежна небезпека у природних екосистемах Тернопільщини спостерігається в природних екосистемах, розташованих на території Кременецького, Шумського та, частково, Зборівського районів. Для цього діяльність Управління ДСНС України в Тернопільській області щодо ліквідації надзвичайних ситуацій врегульовується Планом протидії загрозам і реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах на території Тернопільської області.

Пожежонебезпечний період у природних екосистемах Тернопільської області (природні екосистеми є сукупністю живої і відмерлої рослинності в лісових масивах, степу і торфовищах, здатної горіти та поширювати пожежу) триває з квітня до кінця жовтня (зі сходження снігу до настання стійкої вологої осінньої погоди або утворення снігового покриву).

Він поділяється на весняну (квітень, травень), літню (червень – серпень) та осінню (вересень, жовтень) фази залежно від вегетаційного періоду розвитку рослинності, сезонної схильності горючих матеріалів до займання й поширення пожеж, а також тривалості утримання на території високого і надзвичайно високого класів пожежної небезпеки за погодними умовами.

Ризик виникнення пожеж у природних екосистемах залежить від фази пожежонебезпечного періоду, виду лісових насаджень, кількості хвойних молодняків у лісовому фонді, схильності торфу до займання, сухістю клімату та рекреаційним навантаженням на лісові й степові масиви. Територіально пожежна небезпека у природних екосистемах Тернопільщини збільшується з півночі на південь та із заходу на схід.

До природних екосистем входить лісовий фонд загальною площею 199,3 тис. га, у тому числі 182,4 тис. га вкритих лісом, 406 га торфовищ розташованих в лісових масивах, районах торфорозробок і торф'яних боліт [5, с. 1].

Лісові масиви на території області сконцентровані, переважно, в Кременецькому, Шумському, Бережанському, Монастириському та Густинському районах (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика лісових масивів Тернопільської області [5, с. 2]

Table 1

Characteristics of forest Ternopil region [5, p. 2]

Адреса	Загальна площа лісового фонду, тис га	Площа лісових масивів, кв. км	Площа торфовищ, га	Площа польових масивів, кв. км
1	2	3	4	5
Бережанський	16	0,9		37,973
Борщівський	16	–		72,888

Закінчення таблиці 1

The end of the table 1

1	2	3	4	5
Бучацький	11,5	0,2		61,543
Гусятинський	16,7	–		76,177
Заліщицький	10,7	–		49,575
Збаразький	7,8	0,2		71,411
Зборівський	11,5	0,7		76,791
Козівський	4,1	–		59,22
Кременецький	16,4	4,1		66,087
Лановецький	3,9	–		53,691
Монастирський	14,8	0,8		35,73
Підволочиський	4,2	–		72,302
Підгаєцький	9,4	0,7		36,132
Теребовлянський	9,5	–		93,886
Чортківський	11,8	–		69,409
Шумський	20,6	2,4	406	57,765
м. Тернопіль				1,872

Для забезпечення управління лісовим господарством, охорони і захисту лісовий фонд закріплено за постійними лісокористувачами, у тому числі за Держлісагентством закріплено 68% лісового фонду, за Мінагрополітики – 17%, за Мінборони – 2%, за іншими лісокористувачами – 13% [5, с. 2].

На твердолистяні породи припадає 80,9% насаджень, на хвойні породи – 16,1%, на м'яколистяні – 3,0%. Таким чином, переважна більшість лісових масивів відноситься до низького і середнього ступеня пожежної небезпеки (виняток становлять хвойні штучні насадження). Пожежі в цих лісах можуть швидко розвиватись і, як правило переходять у верхові, досягаючи великих і особливо великих масштабів (наприклад, лісові пожежі за масштабами поділяються на особливо великі (понад 200 га), великі (від 5 до 200 га) та невеликі (до 5 га)) [5, с. 3].

Поклади торфу зустрічаються на території Шумського району. Заторфованість Тернопільської області складає близько 1,9%. Станом на 2015 рік розвідано 76 промислових родовищ торфу із загальними запасами 26375 тис. тонн [5, с. 3].

Найчастіше пожежі на торфовищах Тернопільської області виникають наприкінці літа як продовження низових і верхових лісових пожеж, або як самостійні пожежі у районах торфорозробок і торф'яних боліт.

Природно-заповідні території, зокрема заповідник «Медобори», займають площу понад 10,5 тис. га.

Ризик виникнення пожеж на території природно-заповідного фонду залежить від їх географічного розташування, вегетаційного періоду розвитку рослинності, сезонної схильності горючих матеріалів до займання та фази пожежонебезпечного періоду.

План протидії загрозам і реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах на території Тернопільської області, визначає: загрози виникнення пожеж у природних екосистемах; порядок організації управління силами; основні заходи реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами; порядок формування і завдання міжвідомчого угруповання сил для протидії загрозам та реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах.

Підставою для введення в дію Плану протидії загрозам і реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах на території

Тернопільської області, є загроза або виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з пожежами в лісових і степових масивах та на торфовищах, якщо їх масштаби досягли (можуть досягти) регіонального рівня [6].

Для ефективної протидії пожежам у природних екосистемах на території держави визначено 8 районів оперативного реагування. Природні екосистеми кожного із районів оперативного реагування відрізняються рекреаційним навантаженням, видами і площею лісових насаджень, кількістю хвойних молодняків у лісовому фонді, наявністю покладів торфу і степових масивів, сухістю клімату, сезонною горючістю та ризиком виникнення пожеж.

Подільський район оперативного реагування включає: Хмельницьку, Вінницьку та Тернопільську області. Район оперативного реагування розташований в лісостеповій лісорослинній зоні, яка характеризується помірними літніми температурами повітря та середнім класом пожежної небезпеки в природних екосистемах. Ймовірність виникнення пожеж у лісових масивах зберігається в посушливу погоду впродовж пожежонебезпечного періоду, а на торфовищах – упродовж літньої (червень – серпень) та осінньої (вересень, жовтень) його фаз.

Поклади торфу на території Подільського району оперативного реагування розташовані на заболочених пониженнях рельєфу вздовж сучасних і давніх русел річок. Станом на 2015 рік розвідано 203 родовища торфу загальними запасами понад 54302 тис. тонн (табл. 2).

Таблиця 2

Родовища торфу Подільського району оперативного реагування [5, с. 5]

Table 2

Deposits of peat Podolsk district rapid response [5, p. 5]

Адміністративно-територіальні одиниці	Кількість родовищ		Підтверджені запаси торфу, тис. тонн	Видобуток торфу, тис. тонн
	Усього	Розробляються		
Хмельницька обл.	80	30	24 214	
Тернопільська обл.	76	27	26 375	25
Вінницька обл.	47	8	3 713	
Разом	203	65	54 302	25

Лісові масиви на території району оперативного реагування мають площу 794,8 тис. га (табл. 3).

У разі загрози або досягненні пожежею в природних екосистемах масштабів надзвичайної ситуації державного рівня для вирішення основних завдань щодо захисту населення і територій, координації дій органів влади та забезпечення життєдіяльності постраждалого населення Кабінетом Міністрів України утворюється спеціальна Урядова комісія з ліквідації надзвичайної ситуації. При загрозі або досягненні пожежею масштабів надзвичайної ситуації регіонального рівня обласними та Київською міською держадміністраціями утворюються спеціальні регіональні комісії з ліквідації надзвичайних ситуацій.

Спеціальна Урядова (регіональна) комісія призначає керівника гасіння пожежі для безпосереднього керівництва заходами з попередження та ліквідації надзвичайної ситуації, пов'язаної з пожежею в природних екосистемах, управління залученими формуваннями міжвідомчого угруповання сил та службами цивільного захисту. Керівник гасіння пожежі, яка загрожує перерости до масштабів надзвичайної ситуації регіонального або державного рівня, призначається від ДСНС України. В інших випадках керівником гасіння пожежі призначається представник територіального органу ДСНС.

Таблиця 3

Лісові масиви Подільського району оперативного реагування [5, с. 4]

Table 3

Forest tracts Podolsk district rapid response [5, p. 4]

Адміністративно-територіальні одиниці	Площа території, тис. га	Землі лісового фонду, тис. га	Площа лісів, тис. га	Лісистість території, %
Хмельницька обл.	2 062,9	285,9	265,1	12,8
Вінницька обл.	2 649,2	362,6	346,5	13,1
Тернопільська обл.	1 382,4	196,4	183,2	13,3
Разом	6 094,5	844,9	794,8	13

Керівнику гасіння пожежі на період виконання заходів з попередження та ліквідації надзвичайної ситуації, пов'язаної з пожежею в природних екосистемах, в оперативне підпорядкування переходять усі залучені формування міжвідомчого угруповання сил та служби цивільного захисту. Він несе персональну відповідальність за організацію робіт і управління підпорядкованими силами, успішне виконання завдань та безпеку особового складу. Йому не дозволяється залишати місце пожежі та відпускати учасників гасіння до завершення робіт з локалізації та гасіння пожежі.

Керівник гасіння пожежі самостійно приймає рішення на проведення окремих евакуаційних заходів, зупинення діяльності об'єктів, обмеження доступу до зони надзвичайної ситуації та зупинення робіт при загрозі життю осіб, які беруть участь у ліквідації пожежі. Питання, що виходять за межі повноважень, керівник вирішує через спеціальну Урядову (регіональну) комісію, у тому числі щодо залучення встановленим порядком до гасіння пожежі, яка загрожує перерости до масштабів надзвичайної ситуації сил і засобів формувань Збройних Сил України та МВС України.

Керівник гасіння пожежі утворює робочий орган управління – оперативний штаб з ліквідації пожежі, а в його складі – робочі групи, зокрема:

- групу аналізу ситуації та підготовки даних (для збору інформації, аналізу обстановки в зоні пожежі, підготовки проектів рішень керівника, обліку залучених сил і засобів, ведення оперативної документації та підготовки інформації для керівництва спеціальної комісії та вищестоящих органів влади);
- групу управління на окремих ділянках проведення робіт (для управління й координації дій залучених сил і засобів);
- організаційну групу (для організації проведення засідань спеціальної комісії та штабу, підготовки рішень, доведення їх до виконавців та контролю за реалізацією);
- групу матеріально-технічного забезпечення (для всебічного забезпечення дій залучених сил і засобів);
- групу організації зв'язку (для організації та забезпечення зв'язку в зоні надзвичайної ситуації);
- групу взаємодії із засобами масової інформації (для інформування населення про обстановку в зоні надзвичайної ситуації і заходи, що вживаються для ліквідації її наслідків).

До складу оперативного штабу включаються представники ДСНС України, Держлісагентства, Державного концерну «Укрторф», інших центральних і місцевих

органів влади, формувань міжвідомчого угруповання сил, служб цивільного захисту, установ та організацій.

Керівник гасіння пожежі визначає вирішальний напрям дій сил при зміні обстановки, уточнює його та приймає рішення на перегрупування сил і засобів. Накази керівника гасіння пожежі можуть: доводитися особисто, через оперативний штаб, зв'язкових або через технічні засоби зв'язку.

Для залучення додаткових сил і засобів керівник гасіння пожежі визначає: на яку площу може розповсюдитись пожежа до прибуття і введення в дію додаткових сил і засобів; необхідну кількість особового складу і техніки для гасіння пожежі; необхідність залучення спеціальних служб; порядок організації водопостачання для гасіння пожежі (підвіз або перекачування води).

Протидія пожежам у природних екосистемах полягає в поетапному здійсненні організаційних та управлінських заходів, спрямованих на попередження й гасіння пожеж у лісових масивах, степах і торфовищах.

Принципи реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах, включають: постійний моніторинг ситуації й негайне інформування про виникнення пожеж; залучення сил і засобів до гасіння пожеж на початковій стадії їх виникнення для зменшення масштабів і матеріальних збитків; комплексне застосування наземних та авіаційних сил і засобів; гасіння пожежі в безперервному цілодобовому режимі; залучення піших пожежних з ранцевими вогнегасниками та шанцевим інструментом для контролю та догашування загорянь протягом не менше доби після гасіння пожежі на всій площі, пройденій вогнем [5].

Тенденція до виникнення пожеж у лісах, на торфовищах, сільгоспугіддях та на відкритих ділянках місцевості не є однозначною. У 2014 році порівняно з 2012 роком кількість пожеж на сільгоспугіддях та на відкритих ділянках місцевості зменшилась (на 4,4% та на 42% відповідно). Разом з тим, ці ж показники у 2014 році істотно перевищували показники 2013 року (на 77,27% та на 23,21% відповідно). Головним фактором, що зумовлював виникнення такої тенденції, були природні умови.

Позитивною є тенденція до збільшення кількості постійних навчань, рейдів, патрулювань працівниками пожежно-рятувальних підрозділів Управління ДСНС України в Тернопільській області. Крім того, активізувалася робота цього державного органу щодо висвітлення матеріалів у засобах масової інформації. Якщо у 2013 році в друкованих виданнях було опубліковано 145 матеріалів, то у 2014 році – 161 матеріал. Однозначною є тенденція до зростання висвітлення матеріалів у засобах масової інформації, зокрема по радіо. Щорічною є активізація цієї роботи: на 15,9% у 2013 році та на 46,1% у 2014 році (ланцюговий показник зростання).

Первинне реагування на пожежі, що виникають на території підвідомчих природних екосистем, здійснюють згідно з Лісовим кодексом України органи лісового господарства та інших постійних лісокористувачів [5]. Про виникнення пожеж вони негайно інформують територіальні органи ДСНС України.

З метою мінімізації збитків від лісових пожеж територіальні органи ДСНС України запроваджують у зонах відповідальності методику раннього залучення підпорядкованих сил для посилення формувань лісокористувачів ще на етапі, коли пожежі не досягли рівня надзвичайної ситуації. З отриманням повідомлення про пожежу посилюється моніторинг ситуації, а до місця події негайно направляються пожежно-рятувальні формування та приводяться в готовність додаткові сили і засоби.

Важлива роль у забезпеченні результативності функціональної діяльності Управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Тернопільській області в сфері забезпечення безпеки екосистеми відводиться координації роботи. Координація заходів з протидії загрозам і реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах в межах районів оперативного реагування, покладається:

- у Подільському районі оперативного реагування – на начальника Головного управління ДСНС України у Хмельницькій області;
- у межах Тернопільської області – на начальника Управління ДСНС України в Тернопільській області.

Координація роботи передбачає:

- здійснення моніторингу пожежної ситуації в природних екосистемах у межах району оперативного реагування;
- забезпечення загальної координації заходів з попередження та оперативного реагування на можливі надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах;
- організацію взаємодії з місцевими органами влади щодо визначення місць проведення робіт, порядку забезпечення техніки й обладнання пально-мастильними матеріалами, розміщення та харчування особового складу;
- здійснення в межах району оперативного реагування маневру сил та засобів для своєчасного виконання завдань з ліквідації наслідків можливих надзвичайних ситуацій, пов'язаних з пожежами в природних екосистемах та надання допомоги населенню;
- створення та утримання в постійній готовності резерву особового складу, пожежної техніки підвищеної прохідності з великим запасом води, насосного обладнання, інженерної техніки та пально-мастильних матеріалів для гасіння масштабних пожеж у природних екосистемах, проведення рятувальних та інших невідкладних робіт.

У випадку загрози або досягнення пожежею в природних екосистемах рівня надзвичайної ситуації, для її ліквідації державним органом залучаються додаткові формування зі складу міжвідомчого угруповання сил. Залучення формувань Збройних Сил України та МВС до гасіння пожеж, які загрожують перерости до масштабів надзвичайної ситуації, здійснюється встановленим порядком з урахуванням Плану взаємодії Збройних Сил України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій при протидії загрозам і ліквідації надзвичайних ситуацій (з урахуванням сил і засобів внутрішніх військ МВС України). Залучені формування міжвідомчого угруповання сил висуваються до визначених районів зосередження і переходять в оперативне підпорядкування керівника гасіння лісової пожежі [5].

Райони зосередження формувань міжвідомчого угруповання сил визначаються на етапі планування з урахуванням максимального наближення до прогнозованих місць масштабних, складних і тривалих пожеж у природних екосистемах. Уточнення розташування районів зосередження здійснюється у разі прийняття рішення на залучення міжвідомчого угруповання сил.

Основні завдання міжвідомчого угруповання сил включають: рятування людей та евакуація майна; надання допомоги постраждалим; гасіння пожеж у лісових і степових масивах та на торфовищах; захист від вогню населених пунктів і об'єктів господарювання; попередження розширення масштабів пожеж; мінімізація матеріальних збитків; виконання інших першочергових заходів, виходячи з обстановки.

Висновки. Сучасний стан безпеки життєдіяльності організацій визначається трьома основними складовими: зростанням глобальних природних небезпек, спричинених порушенням екологічної рівноваги навколишнього природного середовища; зростанням кількості техногенних небезпек (аварій і катастроф) під час взаємодії людини зі складними технічними системами; соціально-політичною напругою у суспільстві. В свою чергу, окремі організації виступають суб'єктами забезпечення безпеки господарських об'єктів окремої території, безпеки екологічної системи в цілому. Перевищення допустимих антропогенних навантажень на природне середовище, перевищення гранично допустимих концентрацій шкідливих хімічних сполук знижує рівень екологічної безпеки. Оскільки екологічна безпека не є теоретично визначеною величиною, а екосистеми мають резерв міцності й здатні до опору антропогенному впливові, то порушення екобезпеки при забрудненні навколишнього природного середовища визначають його як небезпечний стан, що завдає шкоди екосистемі загалом і людині, зокрема. Через це забезпечення безпеки екологічної системи має базуватися на належно організованій функціональній діяльності організацій, які є суб'єктами забезпечення безпеки екологічної системи.

Належна робота суб'єктів, які через здійснення ними функціональної діяльності беруть участь в управлінні й регулюванні регіонального розвитку туризму та рекреації, дозволить забезпечити стабільність усіх інститутів такого управління й регулювання, зменшить ризик нанесення збитків регіональному розвитку туризму та рекреації. Більше того, робота державних органів щодо забезпечення екологічної безпеки та управління нею вимагає активнішого покладення в її основу ризикоорієнтованого підходу. Для цього, перш за все, вимагає напрацювання нова ідеологія запобігання надзвичайним ситуаціям, яка повинна знайти відображення в державній політиці.

Conclusions. Consequently, proper activity of subjects which through their functional activities take part in the management and regulation of regional tourism and recreation, will ensure the stability of all institutions of the administration and regulation, reduce the risk of damage to the regional development of tourism and recreation. Moreover, the activity of state authorities concerning environmental safety and management requires in its bases risk-oriented approach. To do this, a new ideology concerning the prevention of emergencies must be formed, which should be reflected in state policy.

Використана література

1. Кривокульська, Н.М. Екологічний менеджмент [Текст] / Н.М. Кривокульська. – Тернопіль: поліграфічний центр «Матвей», 2013. – 212 с.
2. Положення про Управління державної служби України з надзвичайних ситуацій у Тернопільській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ternopil.mns.gov.ua/.../polozennya.html
3. Грабинський, І.М. Сучасні економічні системи: навч. посібн. [Текст] / І.М. Грабинський. – Львів: Інтереко, 1997. – 176 с.
4. Екосистема: поняття, властивості, типи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refine.org.ua/pageid-1168-1.html>
5. План протидії загрозам і реагування на надзвичайні ситуації, пов'язані з пожежами в природних екосистемах на території Тернопільської області.
6. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями: постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 р. № 368 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=368-2004-%EF&p=1267773443606715%20>

Отримано 9.11.2015